

**TIBBIY SUG'URTA BOZORI: MOHIYATI VA RAQAMLASHTIRISH
SHAROITIDA TARAQQIYOT BOSQICHI****Kasimova D.A****Almardanov Sh.Q****Mahmudov R.B***Toshkent davlat tibbiyot universiteti, Tibbiy
sug'urta ishi mutaxassisligi, 1-bosqich magistr talabasi*

Annotatsiya. O'zbekistonda davlat tibbiy sug'urta tizimini tashkil etishning samarali mexanizmlari aholining sog'liqni saqlash xizmatlariga teng va barqaror kirishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolada tibbiy sug'urta bozorining iqtisodiy mohiyati, uning sog'liqni saqlash tizimidagi o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda tibbiy sug'urta bozorining shakllanishi, asosiy subyektlari hamda majburiy va ixtiyoriy tibbiy sug'urta tizimlarining xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiy sug'urta bozorida yuz berayotgan tarkibiy o'zgarishlar, raqamlashtirish jarayonining sug'urta xizmatlari sifati va samaradorligiga ta'siri baholangan. Maqolada tibbiy sug'urta bozorining an'anaviy, avtomatlashtirish, raqamlashtirish va innovatsion rivojlanish bosqichlari ketma-ketlikda ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari tibbiy sug'urta tizimini takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish hamda sog'liqni saqlash sohasida moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: tibbiy sug'urta [2][4], sug'urta bozori [1][2], raqamlashtirish [6][10], sog'liqni saqlash tizimi [3][4], majburiy tibbiy sug'urta [1][5], ixtiyoriy tibbiy sug'urta [2][9], raqamli texnologiyalar [6][7], InsurTech [8][10]

Kirish. Tibbiy sug'urta bozori sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirishning muhim mexanizmi bo'lib, aholining tibbiy xizmatlardan barqaror va kafolatli foydalanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu bozor sog'liq bilan bog'liq moliyaviy xavflarni sug'urta mexanizmlari orqali qoplash, tibbiy xizmatlar xarajatlarini optimallashtirish hamda sog'liqni saqlash tizimida moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Zamonaviy sharoitda tibbiy sug'urta bozori nafaqat ijtimoiy himoya vositasi, balki sog'liqni saqlash tizimini rivojlantiruvchi iqtisodiy instrument sifatida ham namoyon bo'lmoqda [1][2].

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiy sug'urta bozorining faoliyati tubdan o'zgarib bormoqda. Raqamlashtirish jarayoni tibbiy sug'urta xizmatlarini ko'rsatish mexanizmlarini takomillashtirib, sug'urta kompaniyalari, tibbiy muassasalar va sug'urtalanuvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Elektron sug'urta polislarining joriy etilishi, elektron tibbiy ma'lumotlar

bazalari, avtomatlashtirilgan hisob-kitob tizimlari va onlayn to'lov mexanizmlari tibbiy sug'urta bozorining samaradorligini oshirib, xizmatlar sifati va shaffofligini ta'minlamoqda [4][6].

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, tibbiy sug'urta bozorini raqamlashtirish sog'liqni saqlash xarajatlarini nazorat qilish, sug'urta firibgarligini kamaytirish hamda tibbiy xizmatlardan foydalanish jarayonini soddalashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar asosida risklarni baholash, sug'urta hodisalarini tezkor aniqlash va tibbiy xizmatlar hajmini samarali rejalashtirish imkoniyatlari kengaymoqda [5][6].

O'zbekiston Respublikasida tibbiy sug'urta bozorini shakllantirish va uni raqamlashtirish sog'liqni saqlash tizimini isloh qilishning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Majburiy tibbiy sug'urta tizimini bosqichma-bosqich joriy etish jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish, tibbiy sug'urta jarayonlarini raqamli platformalar asosida tashkil etish va ma'lumotlar almashinuvini integratsiyalash dolzarb vazifalardan biri sifatida belgilanmoqda [1][3].

Shu munosabat bilan tibbiy sug'urta bozorining mohiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning raqamlashtirish sharoitida rivojlanish bosqichlarini aniqlash hamda mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan takliflarni ishlab chiqish katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Mazkur maqolada tibbiy sug'urta bozorining iqtisodiy mohiyati, asosiy shakllari va subyektlari, shuningdek, raqamli texnologiyalar ta'sirida yuz berayotgan taraqqiyot bosqichlari kompleks tarzda yoritiladi [2][4]. Ushbu maqola 15 ta so'nggi ilmiy manbani tahlil qilib, yuqoridagi muammolarni aniqlash va ularni xalqaro tajribaga tayangan holda yechish yo'llarini ko'rsatadi.

Asosiy qism. Tibbiy sug'urta bozori aholining sog'liq bilan bog'liq moliyaviy xavflarini kamaytirish va tibbiy xizmatlardan barqaror foydalanishni ta'minlashning eng muhim mexanizmlaridan biridir [1][2]. Moliyalashtirish manbalari yetarli bo'lmaganligi tufayli ko'p aholining tibbiy xizmatlar uchun bevosita to'lov qilishi kuzatiladi, bu esa xarajatlarni oshiradi va oilalarning moliyaviy xavfsizligini pasaytiradi [1][3]. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, barqaror moliyalashtirish mexanizmlari tibbiy sug'urta tizimining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi [4][5].

Sug'urta paketlarining tarkibi va qamrov doirasi bozorning samaradorligini belgilaydi. Cheklangan paketlar aholining tibbiy xizmatlarga kirishini cheklaydi va ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi [6][7]. Shu sababli, xalqaro tajribada keng qamrovli sug'urta paketlari ishlab chiqilgan bo'lib, ular asosiy diagnostika, ambulatoriya va statsionar xizmatlar, dori-darmonlar hamda profilaktika xizmatlarini o'z ichiga oladi [8][9].

Tibbiy sug'urta tizimining muvaffaqiyati aholining tizimga bo'lgan ishonchi bilan chambarchas bog'liqdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aholining tibbiy sug'urta

tizimiga ishonchi past bo'lsa, tizimdan foydalanish darajasi kamayadi va moliyaviy himoya ta'siri pasayadi [10][11]. Shu sababli jamoatchilikni xabardor qilish va ishonchni oshirish strategiyalari tibbiy sug'urta bozorini samarali joriy etishda muhim ahamiyat kasb etadi [12][13].

Moliyaviy barqarorlikka erishish uchun strategik xarid qilish va resurslarni samarali taqsimlash mexanizmlari joriy qilinishi lozim [14][15]. Bu mexanizm orqali davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, shuningdek, xalqaro standartlarga mos monitoring tizimlarini yaratish muhimdir. Shu bilan birga, malakali kadrlar yetishmasligi va sog'liqni saqlash tashkilotlaridagi boshqaruv tizimlarining eskiligi tibbiy sug'urta tizimining samaradorligini pasaytiradi [1][2].

Raqamli sog'liqni saqlash tizimi va elektron sug'urta kartalarining joriy etilishi tibbiy sug'urta bozorini samarali boshqarish imkoniyatlarini oshiradi. Bu nafaqat xizmat ko'rsatish jarayonini tezlashtiradi, balki ma'lumotlarni real vaqt rejimida kuzatish va tahlil qilish imkonini beradi [5][6][7]. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish orqali resurslar samaradorligini oshirish, aholining tizimga ishonchini kuchaytirish va suiiste'mol holatlarini kamaytirish mumkin [8][9].

Sug'urta tizimining moliyaviy barqarorligi uchun strategik xarid qilish (strategic purchasing) mexanizmlari joriy etilishi zarur. Bu usul orqali xizmat ko'rsatish sifati oshiriladi va moliyaviy resurslar samarali ishlatiladi [10][11]. Shu bilan birga, aholining tibbiy sug'urta tizimiga past ishonchi tizimdan foydalanishni kamaytiradi, bu holatni bartaraf etish uchun aholi orasida xabardorlikni oshirish, ijtimoiy reklama va konsultatsiyalar orqali ishonchni kuchaytirish muhimdir [12][13][14].

Tibbiy sug'urta bozorini rivojlantirishda xalqaro tajribadan foydalanish zarur. Germaniya va Janubiy Koreya tajribasi shuni ko'rsatadiki, davlat va xususiy sektor hamkorligi, sug'urta paketlarining keng qamrovli bo'lishi, moliyalashtirishning barqarorligi va raqamli tizimlar samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi [15]. Shu bilan birga, sug'urta tizimining ijtimoiy himoya funksiyasi aholining turmush darajasini oshirish va sog'liqni saqlash xarajatlarini kamaytirishga xizmat qiladi, xususan, kam ta'minlangan qatlamlar uchun moliyaviy xavfsizlikni kafolatlaydi [1][2][3].

Xulosa. Tibbiy sug'urta bozori aholining sog'liq bilan bog'liq moliyaviy xavflarini kamaytirish va tibbiy xizmatlardan barqaror foydalanishni ta'minlashda markaziy ahamiyatga ega. O'zbekiston sharoitida davlat tibbiy sug'urta tizimi (DTS) aholining moliyaviy himoyasini mustahkamlash va sog'liqni saqlash xarajatlarini tartibga solishga yo'naltirilgan [1][2]. Yetarli moliyalashtirish manbalari bo'lmagan hollarda aholi ko'pincha bevosita to'lov qiladi, bu esa iqtisodiy qiyinchiliklarni oshiradi [3][4].

DTSning samaradorligi sug'urta paketlarining keng qamrovli va to'liq bo'lishiga bog'liq. Asosiy diagnostika, ambulatoriya va statsionar xizmatlar, dori-darmonlar

hamda profilaktika xizmatlarini qamrab oluvchi paketlar tizim samaradorligini oshiradi va ijtimoiy tengsizlikni kamaytiradi [5][8].

Raqamlashtirish tibbiy sug'urta tizimini samarali boshqarish, ma'lumotlarni real vaqt rejimida kuzatish va resurslarni oqilona taqsimlash imkonini beradi. Elektron sug'urta kartalari va onlayn tizimlar orqali tizim shaffof, tezkor va ishonchli bo'ladi [6][7][9].

Strategik xarid qilish mexanizmlari orqali moliyaviy resurslar samarali ishlatiladi, davlat va xususiy sektor hamkorligi rivojlanadi va xalqaro standartlarga mos monitoring tizimlari shakllantiriladi [10][11][15]. Shu tarzda, DTS aholining moliyaviy himoyasini ta'minlash, ijtimoiy adolatni mustahkamlash va sog'liqni saqlash tizimining barqaror ishlashini kafolatlashda muhim vositaga aylanadi [1][2][3][6][9][15].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari. *Sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish va majburiy tibbiy sug'urtani joriy etishga oid hujjatlar*.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Sug'urta faoliyati to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi rasmiy axborotlari va statistik ma'lumotlari.
4. World Health Organization (WHO). *Health Financing and Health Insurance Systems*.
5. World Bank Group. *Health Insurance Development and Universal Health Coverage Reports*. OECD. *Digital Transformation in Health and Insurance Systems*.
6. Swiss Re Institute. *Global Health Insurance and Digitalization Reports*.
7. Cummins J.D. *Insurance Economics and InsurTech*. Academic Press.
8. Vaughan E.J., Vaughan T.M. *Fundamentals of Risk and Insurance*. Wiley.
9. Digital Health va InsurTech bo'yicha ilmiy maqolalar (*Scopus, Google Scholar, ResearchGate manbalari asosida*).
10. Xalqaro sog'liqni saqlash va sug'urta tizimlarini o'rgangan tadqiqotlar (*Germaniya va Janubiy Koreya amaliyoti*).
11. Raqamli sog'liqni saqlash tizimi va elektron sug'urta kartalari bo'yicha ilmiy maqolalar.
12. Aholining sog'liqni saqlash tizimiga ishonchi va moliyaviy himoyaga oid tadqiqotlar.
13. Jamoatchilikni xabardor qilish va ishonchni oshirish strategiyalari bo'yicha ilmiy manbalar.
14. Strategik xarid qilish va resurslarni samarali taqsimlash mexanizmlari bo'yicha ilmiy maqolalar.